

Uvodnik/Leading article

PODNEBNE SPREMEMBE IN ZDRAVJE

7. APRIL 2008, SVETOVNI DAN ZDRAVJA

Podnebne spremembe so eden največjih izzivov našega časa. Ogrožajo naš življenjski stil in bodo močno vplivale na zdravje ljudi po vsem svetu.

Bolezni, ki se pojavljajo v tesni povezavi s podnebnjem, so eden najpomembnejših razlogov za umrljivost na svetu. Tri milijone in tristotisoč ljudi vsako leto umre zaradi driske, malarije in beljakovinsko-energijske podhranjenosti. Vendar tudi te številke ne morejo ponazoriti izjemnega vpliva podnebnih sprememb na zdravje ljudi. Najnovejše analize kažejo, da bo Afrika močno prizadeta že v naslednjih 12 letih. Trdni dokazi že danes kažejo na to, kakšen vpliv imajo suše, poplave, neurja, vročinski valovi, onesnaženje zraka in razseljene skupnosti na zdravje ljudi. S spremembami se bomo soočili vsi.

Zato Svetovna zdravstvena organizacija (SZO) posveča letošnji Svetovni dan zdravja problematiki podnebnih sprememb in posledičnim grožnjam, ki jih imajo na zdravje.

Kaj so ključne dejavnosti Svetovne zdravstvene organizacije?

Svetovna zdravstvena organizacija je specializirana agencija Organizacije združenih narodov (OZN) za področje zdravja.

SZO ima vodilno vlogo pri vseh ključnih zadevah, ki so pomembne za zdravje na globalni ravni. Oblikuje raziskovalni program in spodbuja ustvarjanje, širjenje in uporabo dragocenih novih znanj na področju zdravja. Postavlja norme in standarde, jih spodbuja in nadzoruje njihovo izvajanje. Oblikuje etične in na dokazih temelječe prakse. Zagotavlja tehnično podporo, spodbuja spremembe in gradi trajnostno institucionalno zmogljivost. Svetovna zdravstvena organizacija tudi spremlja zdravstveno stanje prebivalstva in ocenjuje trende.

Kot specializirana agencija OZN je tesno povezana z drugimi specializiranimi agencijami OZN. Glede na svojo globalno strukturo tudi lažje kot druge ustanove zazna globalne grožnje za zdravje. Zato je razumljivo, da je prav Svetovna zdravstvena organizacija prepoznala podnebne spremembe kot realno grožnjo za zdravje.

Varovati zdravje pred podnebnimi spremembami je moto letošnjega Svetovnega dneva zdravja. Znanje, ki ga imamo na voljo danes, temelji na preteklih izkušnjah, trenutnem stanju in na projekcijah za prihodnost.

Podnebne spremembe namreč niso nekaj, kar nas čaka v prihodnosti. Spremembe so se že zgodile, se dogajajo in se bodo razvijale naprej.

Vemo dovolj?

Nikoli ne bomo imeli na voljo vsega znanja in vednja o tako kompleksnem problemu, kot so podnebne spremembe. Vsekakor pa vemo dovolj o posledicah podnebnih sprememb, da začnemo z dejavnostmi takoj.

Zaznali smo jih kot spremembe v temperaturi, količini padavin, višji ravni morja in večji pogostosti izjemnih vremenskih dogodkov. Posledično je že prišlo do sprememb v oskrbi z vodo, zrakom in s hrano (spremembe kakovosti in/ali količine). S časom se bodo spremembe stopnjevale in bodo vse bolj vplivale na zdravje ljudi.

Podnebne spremembe že vplivajo na pojav nekaterih bolezni in prispevajo k prezgodnji umrljivosti.

V prihodnosti lahko pričakujemo še izrazitejše poslabšanje razmer na naslednjih področjih:

- podhranjenost in z njo povezane motnje (tudi ali pa še zlasti rast in razvoj otrok);
- povečano obolevnost in umrljivost zaradi vročinskih valov, vključno s poškodbami, ki so posledica neviht, poplav, suše in požarov;
- dodatne spremembe v razširjenosti prenašalcev nekaterih infekcijskih bolezni;
- spremembe v razširjenosti malarije;
- večjo obolevnost zaradi driske;
- večja obolevnost in umrljivost zaradi srčno-žilnih bolezni zaradi večje koncentracije talnega ozona;
- spremembe endemskega področja za mrzlico denga, še večje število ogroženih ljudi.

Morebitne koristi zaradi višje srednje temperature bodo bistveno manjše od povzročene škode.

Podnebne spremembe vplivajo tudi na zdravje v Evropi

Ledeniki v Alpah se manjšajo, permafrost se umika na sever. Temperature so vse višje.

Najbolj očitni do sedaj so bili poletni vročinski valovi, suše, požari, poplave. V številnih evropskih mestih se umrljivost med poletnimi vročinskimi valovi poveča. V Londonu so opazili za 15 % večjo umrljivost med starejšimi prebivalci v času vročinskih valov (1976, 1995). V Atenah je julija 1987 zaradi vročinskega vala umrlo 2000 ljudi.

Če bi se delovanje zdravstvenih sistemov poslabšalo, bi lahko prišlo do poslabšanja epidemiološke slike malarije v Jugovzhodni Evropi.

Čeprav v Evropi nismo zasledili okužb z virusom mrzlice denga, pa je prisotnost prenašalca *Aedes albopictus* v Albaniji in Italiji zaskrbljujoča.

Visceralna in kožna oblika leišmanijaze sta endemični v mediteranskih državah. Z višanjem temperature se bolezen lahko razširi više proti severu celine.

Boreliozo in klopni meningoencefalitis prenašajo klopi (*Ixodes ricinus* in *I. persulcatus*). Na Švedskem so že opazili večjo pogostost klopne meningoencefalitisa po blagih zimah in večjo razširjenost klopov na območjih proti severu. Tudi pri nas se obdobje njihove aktivnosti daljša, najti pa jih je tudi vse više v hribih. V nekaterih vzhodnoevropskih državah se lahko poveča tveganje za kriptosporidiazio. Tveganje je zlasti veliko po obilnih padavinah v državah, ki nimajo ustrezno urejene oskrbe z vodo.

Zasledili so izbruhe leptospiroze po poplavih na Portugalskem, Češkem in v Ukrajini.

Po suši in požarih, ki so sledili (2007), je v Grčiji, na Hrvaškem in drugje umrlo več ljudi. Občasne poplave, ki se pojavljajo v Evropi, so v zadnjih letih tudi v Sloveniji odnesle več življenj (2007).

Zaščitimo zdravje pred podnebnimi spremembami

Ukrepajmo takoj. Po vsem svetu je treba povečati sposobnost prilagajanja na spremembe. Najbolj bodo zaradi podnebnih sprememb (spet) prizadete revne države in njeni prebivalci. Tudi bogate države pa lahko in morajo izboljšati svojo pripravljenost na podnebne spremembe. Število žrtev v orkanih (ZDA) ali vročinskih valovih in poplavih (Evropa) kaže, da so in bodo tudi bogate države žrtev podnebnih sprememb. Povsod so najbolj ogroženi revni prebivalci mest, starejši in otroci, tradicionalne skupnosti, kmetovalci, ki proizvajajo hrano za lastno porabo in obalno prebivalstvo. Delovati moramo na več področjih. Predvideti je potrebno najpomembnejša tveganja v posamezni regiji, državi oz. pokrajini ter se prilagoditi ocenjenemu tveganju. Tveganje za poplave in suše je mogoče zmanjšati z ustrezno uporabo zazidalnih in kmetijskih površin. V Sloveniji to pomeni gradnjo stanovanjskih objektov na poplavno varnih območjih in pridelavo tistih kmetijskih pridelkov, ki so na sušo odpornejši. Oskrba s hrano bo namreč postala pomemben element stabilnosti. Visoke cene hrane tudi slabijo socialni položaj. Revščina pomeni dodatno slabšanje zdravstvenega stanja.

Prav tako je potrebno zmanjšati vpliv vročinskih valov in posledično obolevnost ter umrljivost. Pomembni sta tako pripravljenost zdravstvenih služb kot tudi ustrezna informiranost prebivalcev, kako naj ravnajo v takih razmerah. Enako velja tudi za izpostavljenost sončnim žarkom. Kožne oblike raka spadajo med najpogostejše oblike raka v Sloveniji.

Soočiti se moramo z omejenostjo energetskih virov in uporabljati zeleno energijo. Ob tem pa se moramo zavedati, da je najbolj zelena tista energija, ki je ne porabimo.

V času predsedovanja Evropski uniji se moramo še bolj kot sicer tudi v Sloveniji zavedati naše vpetosti v svet in naše odgovornosti do tretjega sveta. Samo odgovorna in uravnotežena pomoč najranljivejšim tega sveta lahko pelje v boljši, stabilnejši in varnejši svet.

Zdravniki imamo pri tem odgovorno nalogo. Soodgovorni smo za delovanje zdravstvenega sistema in njegove odzivnosti na različne izzive, tudi tiste, povezane s podnebnimi spremembami.

Hkrati pa s svojim znanjem in vplivom lahko spodbujamo idejo enakosti in solidarnosti z vsemi prebivalci tega sveta. V svetu, prežetem s ksenofobijo, bo tudi to pomemben dejavnik pri zaščiti zdravja pred podnebnimi spremembami.

Viri in priporočljivo branje

1. McMichael AJ, Campbell-Lendrum DH, Corvalán CF, Githeko AK, Scheraga JD, Woodward A. Climate change and human health. Risks and responses. World Health Organization, Geneva, 2003.
2. Campbell-Lendrum D, Woodruff R. Comparative Risk Assessment of the Burden of Disease from Climate Change. Environ Health Perspect 114: 1935-1941 (2006). <http://www.ehponline.org/members/2006/8432/8432.pdf>
3. Confalonieri U, Menne B, Akhtar R, Ebi KL, Hauengue M, Kovats RS, Revich B, Woodward A. 2007: Human health. Climate change 2007: Impacts, adaptation and vulnerability. Parry ML, Canziani OF, Palutikof JP, van der Linden PJ, Hanson CE, eds. Contribution of Working Group II to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Cambridge: Cambridge University Press, UK; 2007. p. 391-431.
4. Alcamo J, Moreno JM, Nováky B, Bindi M, Corobov R, Devoy RJN, et al. Europe. Climate change 2007: Impacts, adaptation and vulnerability. Parry ML, Canziani OF, Palutikof JP, van der Linden PJ, Hanson CE, eds. Contribution of Working Group II to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Cambridge: Cambridge University Press, UK; 2007. p. 541-80.

Marijan Ivanuša, dr. med.

vodja pisarne Svetovne zdravstvene organizacije v Sloveniji